

Libellenvereniging Vlaanderen vzw

NIEUWSBRIEF LIBELLENVERENIGING VLAANDEREN

8 februari 2012

Libellenvereniging Vlaanderen vzw

- p/a Geert De Knijf,
Matrouwstraat 10
9661 Brakel
België
- E-mail:
geert.deknijf@inbo.be
- Website:
www.odonata.be
- libellenforum:
www.odonata.be/divan

In dit nummer:

EDITO	1
DRIEHOEKSMOSSELS OP LIBELLENLARVEN	2
SCHEMERLIBEL RUKT OP	5
JAARVERSLAG 2011 VAN DE LVV VZW	7
ALGEMENE VERGA- DERING 2012	9
STUDIEDAG NL	10
EXCURSIEKALENDER 2012	11
WORKSHOP LARVEN- HUIJDJES	13
VERSLAG EXCURSIE ZWINBOSJES 2011	14

Beste lezer,

Dit nummer is er een beetje op de valreep voor de aankondiging van onze Algemene Ledenvergadering op zaterdag 18 februari in Antwerpen. We verwachten u daar talrijk aanwezig.

Om het extra boeiend te maken organiseren we aansluitend voor de eerste maal een workshop larvehuidjes herkennen. Er zal voldoende materiaal van diverse soorten aanwezig zijn, maar uiteraard kan je ook zelf verzamelde exuviën meebrengen. Er zijn bino's en literatuur aanwezig. Meer details verder in die nummer.

Ondertussen is ook de excursiekalender zo goed als klaar. Er blijven nog een paar zaken te regelen, maar de datums en de regio's liggen wel al vast. Preciesere afspraken of wijzigingen komen dat op onze website te staan, of in een volgende nieuwsbrief als deze nog voor de zomer zou verschijnen.

Een nieuwigheid is dat er ook één uitstap is die enkel voorbehouden is voor leden van onze Libellenvereniging Vlaanderen vzw. Alvast één reden om je lidgeld te betalen. De andere blijven toegankelijk voor alle geïnteresseerden.

Ondertussen kunnen we al melden dat er uiteindelijk schot gekomen is in de samenwerkingsovereenkomst met Natuurpunt ivm waarnemingen.be en het gezamenlijk gebruik van dat platform door NP en de LVV om libellengegevens te verzamelen. Je leest er later zeker meer in detail over, maar allicht komt de primeur en de ingavepagina eerst op onze website www.odonata.be te staan.

Marc Tailly

Lid worden kan door overschrijving van
- **20 euro**, met vermelding "gewoon lid" (nieuwsbrief LVV, tijdschrift Brachytron)
- **13 euro**, indien jonger dan 25 jaar met vermelding "jeugdlid + geboortedatum"
- **30 euro**, met vermelding "gewoon lid + atlas"
op IBAN BE15 5230 8024 3630
of rekeningnummer **523-0802436-30** van
Libellenvereniging Vlaanderen vzw.

Werkten mee aan dit nummer (in willekeurige volgorde): Tim Adriaens, Marc Tailly, Geert De Knijf, Stéphan Dubois, Peter Van der Schoot, Jo Packet.

Driehoeksmossels op libellenlarven: vervelende meelifters of een bedreiging voor onder- en bovenwater voedselwebben ?

Tim Adriaens, tadriaen@hotmail.com

Summary: Zebra mussels on dragonfly larvae: a threat or just annoying passengers ? Zebra mussels *Dreissena* have their origins in the area of the Black and Caspian sea, but have colonised many parts of the world mainly through ballast tanks of. Its presence may have negative as well as positive effects. Literature from USA shows that in some dragonfly species large numbers of the larvae were bearing these mussels. Studies show that these may hinder the movements of the odonata, but so far no real effect on dragonfly populations seems to have been proved. In Flanders nothing alike has yet been discovered, but naturalists are asked to keep an eye on this and to publish or mention their findings.

De Driehoeksmossel *Dreissena polymorpha* is een tweekleppige van zoete tot zwak brakke stilstaande wateren. Ze worden ook wel zebramossel genoemd, omwille van het opvallende streepjespatroon dat ze op de schelp hebben. Ze zijn inheems rond de Zwarte en Kaspische Zee en in het zuidoosten van Rusland en zijn over gans de wereld verspreid via ballastwater en rompen van schepen. Wie meer wil weten over herkenning van de soort en haar verspreiding in Vlaanderen verwijzen we graag naar een artikel in Antenne hierover (http://www.provant.be/binaries/ANTenne_2011_3_exoten_weekdieren_LR_tcm7-131112.pdf). De soort is bekend bij de watergebonden industrie als een lastige klant omdat ze zich gemakkelijk vasthecht op koelsystemen, drainagebuizen, waterleidingen, buitenboordmotoren enz. Ook de ecologische impact van biologische invasies door zebramossels op aquatische ecosystemen is vrij goed gedocumenteerd. Door hun massale koloniale groei en het vasthechten met draden aan allerlei objecten kunnen de mossels het substraat “verstenen”, wat een structurele verandering voor deze aquatische ecosystemen teweegbrengt. Andere in het water levende mosselsoorten, zoals de grotere schildersmossel *Unio pictorum* en de eendenmossel *Anodonta cygnea*, zijn vrijlevend. Ze vormen geen kolonies en hechten zich niet vast. In Vlaanderen is bekend dat de mossels door hun eigenschap nutriënten uit het water te filteren soms ook een positieve impact kunnen hebben op sommige waardevolle zoetwatersystemen (mond. med. J. Packet). Verschillende studies geven ook aan dat driehoeksmossels bijdragen aan habitatcomplexiteit en hierdoor leefgebied voor andere ongewervelden creëren. Het verschijnen van zebramossels wordt echter wel meestal gevolgd door het nagenoeg verdwijnen van inheemse Unionidae populaties.

Foto 1: Tapijtje
driehoeksmossels.
Foto: Jo Packet

Minder bekend is dat zebramosselfs zich kunnen vasthechten aan vol-groeiende libellenlarven van rombouten (Gomphidae), glanslibellen (Corduliidae) en korenbouten (Libellulidae). Larven van deze soorten zijn belangrijke predatoren in watersystemen. De vraag was dan ook of het vasthechten van driehoeksmossels aan larven van betekenis is voor deze belangrijke gilde binnen de de gemeenschap van prederende macro-invertebraten. Een eerste facet in deze vraagstelling is na te gaan of het vasthechten van mossels enig effect heeft op de fitness van libellenlarven.

In een meer in Michigan werd onderzocht in hoeverre larven van verschillende libellensoorten gekoloniseerd werden door driehoeksmossels en welke factoren hierin een rol speelden. Het ging om soorten uit verschillende genera. Uit het onderzoek bleek duidelijk dat levenswijze en grootte van de larven de gevoeligheid aan kolonisatie door driehoeksmossels konden verklaren (Fincke et al. 2009). Larven met een ingegraven levenswandel ontsnapten er grotendeels aan. *Progomphus* en *Dromogomphus* soorten bijvoorbeeld leven, net zoals onze gomphiden, ingegraven in het zand en droegen nauwelijks mossels. Ook de larven van *Epitheca princeps* die, betrouwend op hun camouflage, stilletjes blijven zitten in de modder, waren zelden bezet met driehoeksmossels. *Didymops* en *Hagenius* soorten waren dan weer wel regelmatig bezet. Meer dan 60 % van de verzamelde larven van deze soorten waren bezet met mossels. Larven van *Hagenius brevistylus* zijn relatief groot en ze hebben een schijfvormig, afgeplat achterlijf dat blijkbaar zeer geschikt substraat vormde voor de mossels.

De onderzoekers bekeken daarna of het vasthechten van driehoeksmossels de groei, overleving of mobiliteit van de larven van *Didymops transversa* en *H. brevistylus* beïnvloedde. Daarvoor bleken drie mechanismen te bestaan. Soms hechtten mossels vast op monddelen of op onderdelen van het vangmasker, waardoor de larve zwaar gehinderd werd bij het eten of het jagen. Een ander problematisch aanhechtingspunt was de bovenkant van het borststuk, die bij het uitsluipen openscheurt. Larven die op die manier bezet waren met mossels, konden uiteraard niet uitsluipen. Ten slotte werd nog een derde, meer indirecte manier van invloed onderzocht. Met mossels bezette larven zouden ook minder mobiel kunnen zijn, wat een invloed op de overleving kan hebben. Zulke dieren kunnen minder gemakkelijk wegzwemmen bij gevaar. Ze zouden ook moeilijkheden kunnen ondervinden bij het uitsluipen. Doordat ze minder gemakkelijk van het water weg kunnen kruipen, kunnen ze last hebben van golfslag tijdens het uitsluipen. Door golfslag worden niet-uitgeharde vleugels beschadigd, of zou een omvergeslagen larve niet terug op haar pootjes terechtkomen. Larven die verticaal uitsluipen, zouden ook moeilijkheden ondervinden om zich op te richten. Om dit fenomeen na te gaan, werden larven in het labo op hun rug gelegd en werd de tijd gemeten die een larve nodig had om zich om te draaien met en zonder mossels. Het effect was zeer duidelijk voor *D. transversa*. De afstand die een uitsluipende larve kon afleggen eens ze uit het water was, nam af met toenemend gewicht aan vastgehechte driehoeksmossels. De helft van de in het labo bezette larven was niet meer in staat zich om te rollen, van de andere helft was de tijd die nodig was om zich om te rollen langer (gemiddeld zes seconden i.p.v. één). Het leek er ook op dat larven enkel op bomen of andere verticale oppervlakken konden uitsluipen indien ze niet met driehoeksmossels bezet waren.

Een andere studie bekeek de impact van mossels op het graafgedrag van de Noord-Amerikaanse *Macromia illinoensis* (Tylczak 2009). De larven van deze soort leven op de bodem van meren en brede rivieren. Overdag zitten ze veilig ingegraven te wachten tot er eventueel iets eetbaars voor hun neus passeert, 's nacht gaan ze actief op jacht. Het ingraven gebeurt door het uiteinde van het achterlijf in het zand te steken en daarna met de poten zand over de kop te werpen. Aangezien libellen poikolotherm zijn heeft de omgevings-temperatuur een effect op de activiteit van de larven. Het was dan ook logisch dat de ingraaftijd op zonnige dagen en bij warmere watertemperaturen verkortte. Maar onafhan-

Foto 2: Larve van een *Neurocordulia* soort bezet met driehoeksmossels. Foto: Society for Freshwater Science (<http://freshwater-science.org/>)

kelijk van de weersomstandigheden, was de ingraaftijd van larven mét mossels langer. Uit experimenten bleek ook dat hoe trager een larve zich ingroef, hoe hoger de kans werd dat ze door mossels gekoloniseerd werd. De onderzoekers keken ook naar het effect van zo'n "mosselvracht" op het voedingsgedrag. Gekoloniseerde larven ving weliswaar minder levende prooien, maar het verschil met een niet-gekoloniseerde larve was bij de *Macromia* larven zeer klein en dus wellicht niet van betekenis.

Uit deze anekdotes zomaar concluderen dat libellenpopulaties van soorten met grote, niet-ingravende larven zullen kelderen door de aanwezigheid van driehoeksmossels, is een brug te ver. Er is voorlopig geen onderzoek naar de betekenis van dit fenomeen op libellenpopulaties as such. Er is dus geen bewijs dat het belemmeren van uitsluipen door mosselvrachten een impact heeft op de aanwezige densiteiten van volwassen libellen. De mosselpopulaties kunnen sterk in aantal fluctueren zodat hiervoor trouwens lange termijn onderzoek nodig is. Libellenlarven zijn levende organismen en kunnen dus door evolutie gedragsmatige adaptaties ontwikkelen aan de aanwezigheid van driehoeksmossels (bvb. sneller ingraven). De mosselmatten vormen ook een extra habitat voor potentiële larvenprooien, zoals larven van dansmuggen, wat een eventuele impact op de beschikbaarheid van voedsel voor libellenlarven kan compenseren. Kolonisatie van niet-volgroeide larven is ook minder relevant want de mossels worden dan bij de laatste vervelling vaak "afgestroopt". Zoals gezegd kunnen de mossels het water ook helderder maken, zodat de algemene situatie voor visuele predatoren zoals libellenlarven verbetert.

In Vlaanderen is over dit verschijnsel trouwens niets bekend, maar wie een libellenlarve of een larvenhuidje aantreft met mosselen erop mag zich steeds melden, in deze nieuwsbrief bijvoorbeeld.

Literatuur

- Bienek R. & Hickner S. (2007). The effects of colonization by Zebra mussels, *Dreissena polymorpha*, on fitness in two Anisopteran species: *Hagenius brevistylus* and *Didymops transversa*. Thesis University of Michigan Biological Station
- Brazner J.C. & Jensen D.A. (2000). Zebra mussel *Dreissena polymorpha* (pallas) colonization of rusty crayfish *Orconectes rusticus* (Girard) in Green Bay, Lake Michigan. *The American midland naturalist* 143 (1): 250-256.
- Fincke O.L.A.M. & Tylczak L.A. (2011). Effects of zebra mussel attachment on the foraging behaviour of a larval dragonfly, *Macromia illinoensis*. *Ecological Entomology* 36(6): 760-767.
- Fincke O.M., Santiago D., Hickner S., & Bienek R. (2009). Susceptibility of larval dragonflies to zebra mussel colonization and its effect on larval movement and survivorship. *Hydrobiologia* 624(1): 71-79.
- Hughes M. (2010). Effects of Zebra Mussel Colonization on Dragonfly Larvae Burying Behavior. Thesis Wesleyan University. Middletown, Connecticut.
- Nalepa, T.F. (1994). Decline of native unionid bivalves in Lake St. Clair after infestation by the zebra mussel, *Dreissena polymorpha*. *Canadian Journal of Fisheries and Aquatic Sciences* 51: 2227-2233
- Sablon R. & Vercauteren T. (2011). Exotische soorten weekdieren in (Antwerpse) rivieren en stilstaande waters. Evolutie van de voorbije 20 jaar. *ANTenne* 5(3): 9-19. Beschikbaar op http://www.provant.be/binaries/ANTenne_2011_3_exoten_weekdieren_LR_tg_tcm7-131112.pdf
- Tucker J.K. & Camerer J.B. (1994). Colonization of the dragonfly, *Gomphus vastus* Walsh, by the zebra mussel, *Dreissena polymorpha*(Pallas) (Anisoptera: Gomphidae; Bivalvia, Eulamellibranchia: Dreissenidae). *Odonatologica* 23(2): 179-181.
- Tylczak, L. (2009). An examination of the *Dreissena polymorpha's* impact on the feeding behavior of *Macromia illinoensis*. Abstracts of the 2009 MARCUS Conference, Saturday October 10, 2009, Sweet Briar College.

Foto 3: Larvehuidje van Blauwe glazenmaker *Aeshna cyanea* met een smurfslakje *Ferrissia fragilis*—Fuveau (bouches du Rhone, Frankrijk) 10/08/2011. Smurfslakjes zijn geen kolonievormers dus dit is wellicht gewoon passief transport van een toevallig vastgehecht exemplaar.

Foto Stéphan Dubois

Schemerlibel (*Boyeria Irene*) rukt op

Tim Adriaens, tadriaen@hotmail.com

Summary: *Boyeria irene* moves north. Climate change has brought us in Belgium quite a few new installed species before considered “mediterranean”. Even a few African species found their place in southern Europe. *Boyeria irene*, by us western European odonatologist best known from central an southern France rivers where it flies mostly in shadow and in the evenings, proves to be one of the more recent north-bound movers. A recent French publication shows it is well installed now in the Aube and Haute Marne departments, quite a bit closer tot the Belgian border. In Germany it was found already near Hannover.

Klimaatwijziging zorgt al langer voor de opmars van een aantal zuidelijke libellensoorten in Europa. We kennen allemaal de spectaculaire remonte van soorten als vuurlibel, gaffelwaterjuffer, zwervende heidelibel, zuidelijke heidelibel, zuidelijke glazenmaker, zuidelijke keizerlibel en zwervende pantserjuffer. Soorten waarvan we veronderstelden dat ze in hoofdzaak een mediterraan areaal hadden. Ook een aantal Afrikaanse en Midden-Oosten soorten zijn ondertussen aan een opmars naar het noorden bezig. De purperlibel is al over de Pyreneeën geraakt en ook van de fraaie oranje zonnewijzer, waarvan kort na de eeuwwisseling de eerste waarnemingen in Malaga werden gemeld, werd ondertussen voortplanting op het Europese continent aangetoond (Ott 2010).

Ook de schemerlibel *Boyeria irene* behoort tot de oprukkende soorten. In het zuiden van Frankrijk, langs de grote rivieren (Dordogne, Lot, Célé, Gardon,...), is de schemerlibel een zeer gewone verschijning. Ze is er vaak een van de meest algemene rheofiele soorten, al kunnen ze door hun gewoonte om laag tussen overhangende boomwortels en vaak ook in de schaduw te vliegen, soms moeilijk te vinden zijn. In de Brenne langs de Creuse kan je ze al vrij regelmatig tegenkomen, foeragerend langs bosranden in de buurt van de rivier, of toevallig 's avonds aan de straatverlichting bij een of ander restaurantje. Tot dusver gingen we ervan uit dat de 500 kilometer die ons van de Brenne scheiden ook zowat de dichtste mogelijkheid was om vlot schemerlibellen waar te nemen.

Een artikel in de Franse libellengazet *Martinia* (Lambert & Ternois 2011) bericht over de eerste vondsten van schemerlibel in de Franse Champagne-Ardenne. Eind de jaren '90 kwamen er al druppelsgewijs meldingen van larven in het departement Aube binnen en begin 2000 in het Marne departement. In 2006 werd ze gevonden aan de oevers van de Aube in Lesmont op 100km ten zuiden van Reims. In 2007 werd de soort dan voor het eerste gemeld in Haute-Marne op de Renne in Montheries. De laatste

Foto 1: schemerlibel mannetje.

Foto: Marc Tailly

paar jaar komen er meer meldingen binnen, wat op goede populaties wijst. Tussen 2006 en 2009 werden ook gerichte zoekacties ondernomen naar imago's maar ook naar larvenhuidjes in de regio, waarbij nog verschillende nieuwe locaties bovenkwamen. In juni 2009 kon in de vallei van de Voire (gemeente Lentilles) een uitsluitende schemerlibel gevonden worden tijdens een bronslibelinventarisatie met de kajak. Op 16 juli 2009 werden dan uiteindelijk larvenhuiden gevonden op de oevers van de Superbe in Pleurs. Daarmee is de dichtste schemerlibelplek in Frankrijk verschoven naar de zone net ten zuiden van het bekende kraanvogelparadijs Lac du Der.

Als uitsmijter kunnen we nog meegeven dat de schemerlibel recent ook kon toegevoegd worden aan de Duitse soortenlijst, met waarnemingen ter hoogte van Hannover (Clausnitzer et al. 2010), wat in lijn ligt met een noordwaartse uitbreiding van haar areaal. Opletten geblazen dus aan de sneller stromende Belgische rivieren in het zuiden des lands. Voor libellenspotters die zich onsterfelijk willen maken is de Gaume wellicht geen slechte start voor een zoektocht naar deze grote camouflagelibel. Superbe !

Literatuur

Lambert, J.-L. & Ternois, V. (2011). Nouvelles découvertes de *Boyeria irene* (Fonscolombe, 1838) en Champagne-Ardenne et premières mentions pour le département de la Marne (Odonata, Anisoptera : Aeshnidae). *Martinia* 7(2): 101-113.

Ott, J. (2010). The Big Trek Northwards: Recent Changes in the European Dragonfly Fauna. In: Settele J. et al. (red). Atlas of Biodiversity Risk. Pensoft Publishers, 300p.
Clausnitzer H.-J., Hengst R., Krieger C. & Thomes A. (2010). *Boyeria irene* in Niedersachsen (Odonata : Aeshnidae). *Libellula* 29 (3/4) : 155-168.

Hertzog M. (2010). Beobachtung eines frisch geschlüpften Weibchens von *Boyeria irene* am Seerhein (Odonata : Aeshnidae). *Libellula* 29: 169-174.

Zopas verscheen een « voorlopige » **libellenatlas** van de regio **Champagne-Ardenne**, waar ook de hierboven beschreven vondsten in opgenomen zijn.

Zie op pagina 15 van deze nieuwsbrief voor details.

Foto 2 & 3:
Het larvenhuidje van een schemerlibel *Boyeria irene* (Dordogne, Single de Montfort, Ferme Turnac 29/07/2008, is gemakkelijk te herkennen aan het scherp gehoekte achterhoofd (links) en de laterale doornen op het achterlijf vanaf segment 5 (rechts).

fotos: Tim Adriaens

Libellenvereniging Vlaanderen vzw

Jaarverslag 2011

Vereniging Algemeen

Er waren twee vergaderingen van de Raad van Bestuur, op 10 mei en op 19 december telkens te Gent (met telkens 6 aanwezigen). De verslagen zijn ter inzage bij de secretaris.

De algemene vergadering ging door op 26 februari te Leuven en was gecombineerd met een libellenstudiedag met meer dan 70 deelnemers. Niet minder dan 14 voordrachten stonden op het programma en verder was er nog ruim tijd om met elkaar kennis te maken.

Na lange onderhandelingen staat de tekst van de samenwerkingsovereenkomst tussen Natuurpunt en de LVV over de uitwisseling en gebruik van gegevens bijna volledig op punt en zal binnenkort goedgekeurd en ondertekend worden door beide partijen. Deze tekst zal ook bekend gemaakt worden aan alle leden van de Libellenvereniging vzw.

Samenstelling bestuur

Het bestuur was in 2011 als volgt samengesteld:

Voorzitter: Geert De Knijf
Secretaris: Anny Anselin
Penningmeester: Wout Opdekamp
Nieuwsbriefcoördinator: Marc Tailly
Activiteitencoördinator: Peter Van der Schoot
Ledenadministrateur: Tim Adriaens
Leden zonder functie: Hugo Pluymers, Robby Stoks, Henk Wallays

Op de vergadering van 10 mei werd het voorstel om Hans Nietvelt als vertegenwoordiger van de JNM te laten deelnemen aan de vergaderingen goedgekeurd.

Financiën

Het financieel jaarverslag 2011, de begroting 2012 en het verslag van de kascommissie zal op de Algemene Vergadering van 18 februari 2012 gepresenteerd en toegelicht worden.

Ledenadministratie

De verschillende types lidmaatschap in 2011 waren: gewoon lid, combilid LVV/NVL, jeugdlid, promo + atlas. Er is keuze tussen een digitale of ge-

drukte versie van de LVV nieuwsbrief, meer en meer leden geven te kennen te volstaan met de digitale versie van de Nieuwsbrief. Het algemeen e-mail adres voor kwesties op het gebied van ledenadministratie is nog steeds ledenadmin@odonata.be. Op dit adres werden ook in 2011 verschillende vragen gesteld en beantwoord, hoofdzakelijk met betrekking tot de hoogte van het lidgeld, of de bijdrage al dan niet al gestort werd, vragen i.v.m. het combilidmaatschap en het overschakelen op de pdf-versie van de nieuwsbrief.

Het ledenaantal van 2011 (76) zat op hetzelfde niveau van 2009. In 2010 speelden we enkele leden kwijt, maar dat werd dit jaar goedge maakt. Wellicht speelt daar het effect van de libellenstudiedag, die toch enkele nieuwe leden opleverde.

Het aantal combileden bleef gelijk t.o.v. vorig jaar. Wel kreeg de ledenadministratie verschillende vragen over de nieuwsbrief van de NVL. Deze verscheen tot voor kort slechts zeer sporadisch en onregelmatig en bestaat sindsdien niet meer. De combileden kregen dan ook niet meteen de indruk dat dit lidmaatschap veel extra's opleverde. Voor volgend jaar zal het combilidmaatschap dan ook afgeschaft worden.

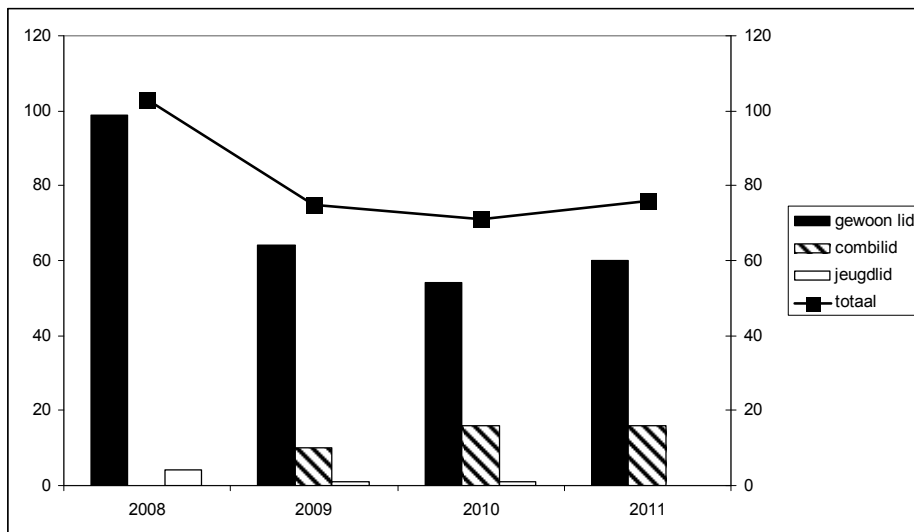
De ambitie om door te stoten naar 100 leden was wat hoog gegrepen. 63 leden waren zowel in 2010 als 2011 lid, 13 leden uit 2010 vernieuwden hun lidmaatschap niet. We verwelkomden in 2011 wel 17 nieuwe leden.

In 2012 zal een extra inspanning gedaan worden om op excursies niet-leden aan te sporen om lid te worden. Ook hopen we dat de op stapel staande samenwerking met Natuurpunt een grotere weerklank voor onze activiteiten zal genereren met meer leden als gevolg.

Figuur: evolutie van het ledenaantal sinds het ontstaan van de LVV.

Nieuwsbrief

We hadden in 2011 drie nieuwsbrieven voorzien, maar de najaarsuitgave is uiteindelijk toch verschoven naar begin 2012. In 2011 verscheen de nieuwsbrief in februari (vroeg omwille van de aankondiging van de studiedag) en in juli, met tweemaal 16 pagina's. De grote/inhoudelijke bijdrages handelden over de Tangpantserjuffer in Vlaams-Brabant, de spectaculaire herontdekking van de Sierlijke witsnuitlibel in België. Een overzichtsartikel belichtte de toch wel vele opmerkelijke waarnemingen in het voorjaar van 2011. Een kort artikel ging over de massale aantallen Noordse witsnuitlibel. Bijzondere aandacht was er ook voor de Kempense heidelibel, bij het opstarten van een

monitoring voor deze soort die het bij ons erg moeilijk blijkt te hebben. Een echte boekbespreking was er niet, maar wel werd de Poolse verspreidingsatlas kort belicht. Er waren drie excursieverslagen, doorgaans uitgebreid geïllustreerd. Uiteraard had ook de excursiekalender zijn plaats naast verenigingsnieuws: jaarverslag 2010 en de aankondiging van de studiedag in Leuven, alsook de officiële uitnodiging voor de statutaire algemene vergadering. Er werd getracht flink wat aandacht te besteden aan gepaste en interessante foto's.

Tijdschrift Brachytron

Wegens ontslag van de hoofdredacteur Robert Keltelaar kwam er een verandering in de redactieraad. Johan van 't Bosch heeft de taak van Robert overgenomen en Tim Termaat neemt de coördinatie van de artikelenportefeuille op zich. Aan de LVV werd de vraag gesteld om meer Vlamingen (ten minste één) in de redactieraad te hebben. Tim Adriaens wordt door het bestuur van LVV voorgedragen. De enige formele redactievergadering was op 20 november te Breda waarop Geert De Knijf aanwezig was.

Door de wisseling van functies in de redactieraad was er enige vertraging en verscheen het eerste nummer van 2011 pas in augustus. Hierin stond o.a. een bijdrage van Geert De Knijf en Theo Muisse over predatie van de Glassnijder. Het volgende nummer is voorzien in maart 2012 en is de nieuwe Nederlandse Rode Lijst van Libellen. Het is wel de bedoeling om in volgende nummers zeker telkens ook minstens één "Vlaamse" (of Vlaams-Nederland gecombineerde) bijdrage te hebben.

Excursies

Er werden in 2011 acht excursies gepland waarbij er twee niet kon doorgaan wegens de slechte weersomstandigheden. Telkens waren er een flink aantal deelnemers.

7 mei: Weerribben, Nederland (21 deelnemers)

21 mei: Warmbeekvallei en Lozerheide, Noord-Limburg (18 deelnemers)

5 juni: Het Vinne, Zoutleeuw (18 deelnemers)

19 juni: Walenhoek, kleiputten Terhagen (afgelast)

3 juli: Het Zwin, natuurontwikkeling, Knokke (16 deelnemers)

17 juli: Den Diel en de Ronde Put (afgelast)

7 augustus: Turnhouts Vennengebied (12 deelnemers)

20 augustus: Mol-Postel: monitoring van de Kempense heidelibel (17 deelnemers)

De excursie naar de Weerribben was in samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie. Op 20 augustus was LVV de gastheer voor de Groupe Ornithologique du Nord, sectie entomologie (Frankrijk).

Van bijna alle excursies verscheen er een verslag in één van de LVV-nieuwsbrieven en of op het forum.

Promotie

De excursies werden aangekondigd via verschillende kanalen (LVV-Nieuwsbrief, NVL nieuwsbrief, forum Gomphus, Antenna, nieuwsbrief Brakona) en in een aantal lokale en regionale tijdschriften. Ook werd het programma gemaild naar een 300-tal adressen.

De excursiekalender zat ook in de deelnemersmap van de Ankona en Brakona-dagen. Een promotiefolder was aanwezig op de Brakonadag, de Ankonadag en de Westvlaamse natuurstudiedag. Ook werd de excursiekalender verspreid via de websites van de Nederlandse Vereniging voor Li-

bellenstudie, de Koninklijk Belgisch Entomologische vereniging en de Vlaamse Vereniging voor Entomologie.

Een nieuwe promotiefolder wordt door Marc Tailly afgewerkt en zal kunnen verspreid worden tijdens het nieuwe excursieseizoen.

Externe contacten

In het jaar 2011 waren er terug een aantal interessante externe contacten. Hieronder sommen we er een aantal op, goed wetende dat dit overzicht zeker niet volledig is. Zie echter ook bij promotie en vereniging algemeen.

LVV gaf advies of stelde data ter beschikking aan een aantal studiebureaus, de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), het Provinciaal Instituut voor Hygiëne (prov. Antwerpen), Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) en het Agentschap Natuur en Bos (ANB)

Een recent overzicht van de veranderingen in de faunistiek van libellen in Vlaanderen en een korte voorstelling van de activiteiten van LVV vzw werd gepresenteerd op de Entomologische Studiedag van 4 december 2011 in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

Website

De website werd regelmatig geactualiseerd en aangevuld. De Raad van Bestuur wenst hierbij webmaster Luc Vanhercke te danken voor zijn blijvende inzet.

Op het forum werden het ganse jaar door berichten gepost, met een duidelijke toename tijdens het libellen vliegseizoen. Het aantal actieve deelnemers blijft echter vrij gering. Er wordt gekeken in hoeverre we in de toekomst dit forum kunnen vervangen door het algemeen libellenforum via Natuurpunt, dat nu al zeer frequent gebruikt wordt.

Uitnodiging tot de Algemene Ledenvergadering 2012

p/a Emiel Poetoustraat 13—9030 Mariakerke

Gent, 7 februari 2012

Geacht stemgerechtigd lid,

Hierbij wordt u vriendelijke uitgenodigd tot de Algemene Vergadering van de Libellenvereniging Vlaanderen vzw, die doorgaat op zaterdag 18 februari om 14u in de Universiteit Antwerpen, Bioruimte Lokaal U.003, Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen.

Agenda:

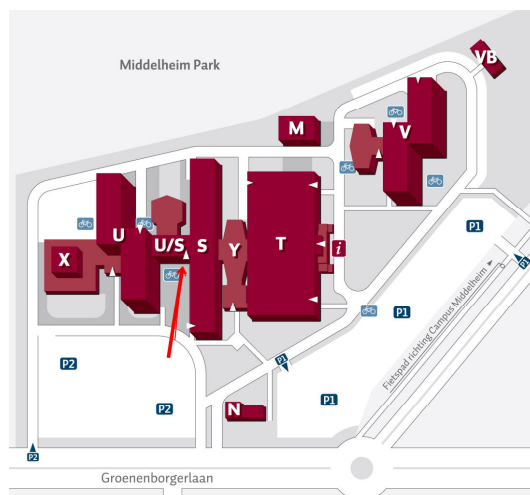
1. Goedkeuring van het verslag van de vorige A.V.
2. Goedkeuring van de jaarrekening 2011
3. Ontlasting en kwijting van de bestuurders
4. Begroting 2012
5. Varia-rondvraag

Mvg,

Anny Anselin,

Bestuurder, secretaris van de Raad van Bestuur

Wegbeschrijving: <http://ua.ac.be/main.aspx?c=.ROUTE&n=26517>

Programma NVL studiedag 3 maart 2012

- 10:00 Aankomst (koffie staat klaar)
- 10:30 Opening dagvoorzitter Dick Groenendijk
- 10:35 "Mugla: zwemmen met *Lindenia*, bellen blazen met *Epallage*". Ewoud van der Ploeg en Christophe Brochard
- 11:00 Mystery Quiz, Theo Muusse & Weia Reinboud
- 11:15 Koffiepauze
- 11:45 Naar een nieuwe Rode Lijst Libellen, Tim Termaat
- 12:15 Algemene Ledenvergadering en bekrachtiging nieuwe overeenkomst NVL, De Vlinderstichting en EIS-Nederland
- 12:45 Lunchpauze
- 13:30 Quiz-ontknoping, Theo Muusse
- 13:45 Wat is er aan de hand met de Kempense heidelibel ? Geert De Knijf
- 14:10 Libellen en natuurbeheer, Robert Ketelaar & Jaap Bouwman
- 14:35 Theepauze
- 15:00 Het larvenhabitat van de Beekkrombout in enkele Limburgse beken Rob Geraeds
- 15:25 Libellenfilm, René Manger
- 15:45 Potpourri
- 16:15 Afsluiting dagvoorzitter

Helaas bleek het dit jaar niet mogelijk om een boekenstand te hebben op de NVL-dag. We hopen dat vanaf volgend jaar Vermandel definitief de boekenstand gaat invullen.

Datum: 3 maart 2012. Plaats: Ecodrome, Zwolle. Tijd: 10:00 - 16:20 uur. Zaal is om 9:30 uur open. Goed met openbaar vervoer te bereiken. Ecodrome Zwolle, Willemsvaart 19, 8019 AB Zwolle, Telefoonnummer kantoor: 038-4237030. Toegang gratis. Zie ook website ecodrome.

MangerDesign

Wie interesse heeft om naar Zwolle te gaan kan eventueel geert contacteren ivm carpoolen: geert.deknijf@inbo.be

Project Variabele waterjuffer-Azuurwaterjuffer

In 2012 wordt een onderzoek gestart naar de Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*) en Azuurwaterjuffer (*Coenagrion puella*). Aan verschillende wateren in Nederland en Vlaanderen worden populaties van de soorten op uiterlijke kenmerken onderzocht. Tevens zal de af- of aanwezigheid van de Azuurwaterjuffer op de locaties in dit onderzoek worden meegenomen. Volgende aspecten worden onderzocht: geografische variatie, relatieve talrijkheid van vormen, samenzijn van soorten en relatie waterkwaliteit en soorten.

Wie wil in Vlaanderen aan het onderzoek meewerken? Het kan in je eigen woonomgeving uitgevoerd worden. Alle gegevens over het voorkomen van de verschillende populaties zijn zeer waardevol. In dit onderzoek worden kenmerken gehanteerd die in het veld redelijk eenvoudig zijn waar te nemen. Iedereen met enige ervaring in het observeren van libellen, kan aan dit onderzoek meedoen; het hoeft maar weinig tijd te kosten. De onderzoeksperiode loopt vanaf eind april tot juni. Deelnemers ontvangen een handleiding. Ook zal binnenkort op internet info te raadplegen zijn. Interesse, stuur een mail naar pulonderzoek@brachytron.nl of hou www.odonata.be in de gaten.

Tijdschrift **Brachytron**
Oude nummers zijn beschikbaar op internet. De artikelen van de vorige jaargangen 12 en 13 zijn nu te vinden op de website:

<http://www.brachytron.nl/Brachytron/Brachytron1312inhoud.html>

Excursiekalender 2012

Onze excursies staan meestal open voor iedereen en zijn gratis. Vanaf dit jaar worden ook excursies voorzien enkel voor leden. Daar ze de ganse dag duren, breng je best ook een picknick mee. Voorzie zeker laarzen en liefst ook een insectennet, verrekijker en veldgidsen. Bij slecht weer (regen, koude of sterk bewolkt weer) kunnen excursies afgelast worden. Bij aanhoudend **slecht weer** neem je best de dag voordien **contact op met de verantwoordelijke**.

Zaterdag 19 mei 2012 – Olens Broek en Kleine Nete te Vorselaar

We gaan op zoek naar libellen in de vallei van de Kleine Nete. We starten in het Olens Broek, een erg afwisselend gebied met vennen, vijvers, moerassige laagten en heide. We hopen hier het gros van de voorjaarssoorten zoals Glassnijder (*Brachytron pratense*) tegen te komen. Er zit ook een grote populatie van de Tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*), die het hier overigens opperbest doet door het gevoerde beheer. Na de middag gaan we langs de Kleine Nete in Herentals en Vorselaar op zoek naar de Beekrombout (*Gomphus vulgatissimus*), die hier haar grootste populatie in Vlaanderen heeft.

Afspraak: om 11 uur aan het station van Herentals of om 11u15 aan het infobord aan de Roerdompstraat. Picknick meenemen ! We eten ergens te velde

Verantwoordelijke: Peter Van der Schoot (petervanderschoot@telenet.be - 0496/09 50 61)

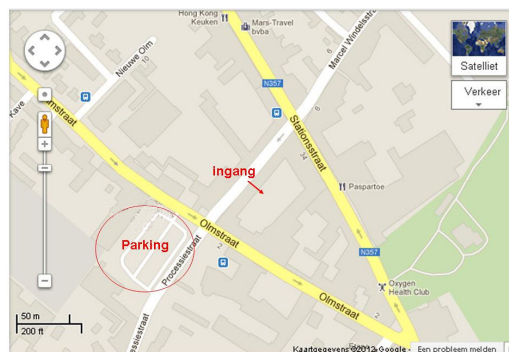
zie voor
wijzigingen in de
kalender of om
afspraken te
maken met
andere
deelnemers op
ons forum:
www.odonata.be

Zaterdag 2 juni 2012: Libellencursus en excursie naar de Gaverbeekse meersen (Waregem/Zulte)

Na een korte introductie over jouw populairste insectengroep gaan we op zoek naar libellen in de Gaverbeekse meersen, een vallei- en brongebied in de alluviale vlakte van de Leie. De benedenloop van de Gaverbeek is tot op heden een belangrijk overstromingsgebied met ondermeer beekgraslanden met veedrinkpoelen, sloten en oude beekmeanders. Dwars door dit mooie gebied loopt de bedding van een verlaten spoorwegberm.

Afspraak: om 10u in het Biolookaal van het Heilig-Hartcollege in Waregem (ingang Processiestraat: als je vanuit de Stationsstraat de Processiestraat inrijdt een grote poort aan de linkerkant). Er is vlakbij een grote parking (Olmstraat), zie kaartje. Hou er rekening mee dat zaterdag in Waregem marktdag is, misschien is parkeren daar niet zo simpel.

Info: Tim Adriaens 0496/62 61 78 (ledenadmin@odonata.be), in samenwerking met Natuurpunt Zulte-Waregem

Zaterdag 9 juni 2012: Duinen en riviervalleien in de streek van Boulogne (Noord-Frankrijk)

Deze keer zijn we op bezoek bij onze libellencollega's van Noord-Frankrijk. Op het programma staat een bezoek aan een groot duinengebied met duinbeken en duinpan-

nen. De belangrijkste soort die we hier aantreffen is de Mercurwaterjuffer (*Coenagrion mercuriale*). Maar natuurlijk leven er ook tal van andere leuke beestjes en planten. In de namiddag brengen we een bezoek aan de vallei van de Course waar de grootste populatie Mercurwaterjuffer uit de regio te vinden is. Hier komen verder ook nog Bruine korenbout (*Libellula fulva*) en Kanaaljuffer (*Erythromma lindenii*) voor.

Afspraak om 10 uur voor het stadhuis van de gemeente Camiers (Departement Nord Pas-de-Calais, Frankrijk). De gemeente Camiers ligt zo'n 15 km ten zuiden van Boulogne-sur-Mer, net voor de monding van de Canche in Etaples.

Info: Geert De Knijf (0476/40 34 54 - geert.deknijf@inbo.be)

Zondag 24 juni 2012: Walenhoek in Niel

De Walenhoek in Niel is een voormalige kleiontginning in het Boomse, en ondertussen al vele jaren natuurreservaat. De vele oude kleiputten en natte depressies herbergen een groot aantal soorten libellen, en door de beschutte ligging heerst er een microklimaat waar ook heel wat zuidelijke soorten van profiteren. In de voormiddag doen we eerst de kleiputten van Terhagen aan waar door verlanding ondertussen enkele rietkragen zijn ontstaan.

We verwachten soorten als Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*), Vroege glazenmaker (*Aeshna iscoceles*) en Bruine korenbout (*Libellula fulva*), maar ook met name de Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*) die hier zijn eerste voortplantingsplaats in de provincie Antwerpen heeft gevonden.

Afspraak om 10u aan de parking op 50 meter van kerk Terhagen, tegenover de Kardinaal Cardijnstraat 45, 2840 Terhagen-Rumst.

Info: Peter Van der Schoot (0476/09 50 61 - petervanderschoot@telenet.be)

Zondag 1 juli 2012: Gaume

We gaan op verkennig in de Gaume, het uiterste zuiden van ons belgenlandje. Deze excursie is er **enkel voor leden van de Libellenvereniging Vlaanderen** en het **aantal** deelnemers is **beperkt**. Tijdig inschrijven wordt dus de boodschap.

Afspraak wordt later doorgegeven aan de ingeschreven deelnemers.

Info: Peter Van der Schoot (0476/09 50 61 - petervanderschoot@telenet.be)

**Deze excursie:
enkel voor leden**

Zondag 15 juli 2012: Klein-Verkallen / De Maat en de Ronde Put in Postel

De soortenrijkste libellengebieden van de Benelux liggen in het streek rond Mol-Postel. Vandaar dat we geregeld een wandeling plannen in deze streek. Voor de middag bezoeken de omgeving van het natuurreservaat De Maat. Voornaamste soorten die we zullen zoeken zijn de Bandheidlibel (*Sympetrum pedemontanum*), Kempense heidelibel (*Sympetrum depressiusculum*) en enkele andere zeldzame Kempense specialiteiten. Na de middag gaan we op bezoek op de Ronde Put met als doelsoorten Hoogveenglanslibel (*Somatochlora arctica*), Gevlekte glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*) en de Gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*).

Zondag 5 augustus 2012: Noord-Limburg

We plannen een bezoek aan een ANB-reservaat in het Noorden van Limburg. De bedoeling is vooral om er de aanwezige heidelibellen, glazenmakers en pantserjuffers te leren kennen. Veel aandacht zal dan ook gaan naar deze specifieke groepen. Soorten als Kempense heidelibel (*Sympetrum depressiusculum*), Bandheidelibel (*Sympetrum pedemontanum*) en Beekoeverlibel (*Orthetrum coerulescens*) kunnen we bijna uitsluitend in deze regio aantreffen. We hopen dan ook ze er te vinden.

Afspraak: later mee te delen via nieuwsbrief of website www.odonata.be.

Info: Peter Van der Schoot (0476/09 50 61 - petervanderschoot@telenet.be)

Zondag 26 augustus 2012: De Maten in Genk en de vijvers van Midden-Limburg

Net zoals vorig jaar doen we een excursie naar de laatste voortplantingsgebieden van de Kempense heidelibel (*Sympetrum depressiusculum*). De soort wordt in Vlaanderen met uitsterven bedreigd en doet het overigens in heel Europa erg slecht. De bedoeling van de excursie is hoofdzakelijk om de resterende aantallen op de voortplantingsplaatsen te gaan tellen. Deze keer slaan we “onze tenten” op in de provincie Limburg. We bezoeken het vijvergebied van Midden-Limburg en het reservaat De Maten in Genk.

Afspraak: later mee te delen via nieuwsbrief of website www.odonata.be of via Geert De Knijf.

Info: Geert De Knijf (0476/40 34 54 - geert.deknijf@inbo.be)

Larvenhuidjesworkshop—Libellenvereniging Vlaanderen – Antwerpen

Op **zaterdag 18 februari** organiseren we een workshop rond het leren determineren van larvenhuidjes van libellen. Voorafgaand aan de workshop is er eerst de algemene vergadering van de LVV vzw. De toegang is gratis.

13u30 ontvangst

14u algemene vergadering LVV vzw

15u larvenhuidjes workshop

15u00 larvenhuidjes als biologische informatiedragers (Robby Stoks)

15u20 inleiding tot het determineren van larvenhuidjes (Peter Van der Schoot)

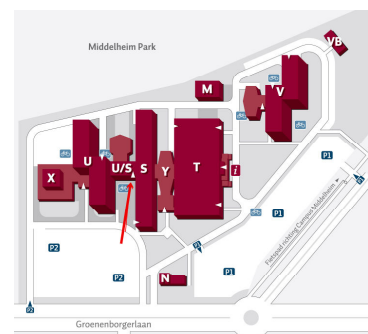
15u40 zelf determineren van aanwezig en meegebracht materiaal

17u30 einde

Universiteit Antwerpen, Bioruimte Lokaal U.003,
Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen

Wegbeschrijving: <http://ua.ac.be/main.aspx?c=ROUTE&n=26517>

Info: Geert De Knijf 0476/403 454 of geert.deknijf@inbo.be

Verslag van de excursie naar de Zwinbosjes in Knokke-Heist, of beter gezegd natuurontwikkeling in de Zwinduinen, van 3 juli 2011

Summary: Trip report of the excursion to the dunes of the Zwin (Knokke—West-Flanders) on 3rd of July 2011. We had the occasion of strolling through a recent nature development project Zwinbosjes where former woodland in the dunes near the nature reserve The Zwin has been cleared to a great extent and is now managed by grazing by cattle. A number of ponds now again receives sunshine and others have been newly created or deepened. 12 species of dragonflies were found, the most interesting being *Coenagrion scitulum* in great numbers.

Dankzij onze sympathieke gids en gebiedskenner Piet Lozie (die later op de middag naadloos vervangen werd door Stefaan Brinckman) kregen we toegang tot en uitleg over de terreinen van de (voormalige) Zwinbosjes. Het gebied werd in 2002 aangekocht door de Vlaamse overheid, en sinds enkele jaren is veel werk verzet voor de natuurontwikkeling. Zo is flink wat bos gerooid en omgezet in grazige stukken waarop nu runderen en koniks weiden. Een aantal bestaande poelen werden zo vrijgemaakt of heraangelegd en uitgediept.

In de "poel van Guido Burggraeve", voorheen weggemoffeld onder donkere zeedennen, is er nu kristalhelder water boordevol leven en een mooie onderwaterbegroeiing van kranswieren. Onder een heerlijk zonnetje telden we er meer dan 800 gaffelwaterjuffers (*Coenagrion scitulum*). Deze lieten zich gewillig fotograferen en bewonderen tesamen met Kleine roodoogjuffer, Watersnuffel en Azuurwaterjuffer.

Foto 1: een van de plasjes in de Zwinbosjes.
Foto Marc Tailly

Foto 2: larve van de zich snelst verbredende waterjuffer ooit? Gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*) Zwinbosjes 2011.
Foto Tim Adriaens

Foto 3: Vrouwtje Gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*) in de Zwinbosjes, 03/07/2011.
Foto Marc Tailly

Verder waren er ook Bruin blauwtje, Blauwvleugelsprinkhaan, Knopsprietje, Kleine watersalamander, Vijfvlek sint-jansvlinder, Kustsprinkhaan, Zomertortel, Boomvalk en vele andere leuke dieren en planten.

Nog even traditiegetrouw het soortenlijstje (12 soorten): Gaffelwaterjuffer, Kleine roodoogjuffer, Lantaarntje, Watersnuffel, Azuurwaterjuffer, Houtpantserjuffer, Platbuik, Gewone oeverlibel, Grote keizerlibel, Bruinrode heidelibel, Bloedrode heidelibel en Vuurlibel.

Tim Adriaens

‘s Winters libellen inventariseren ?

De houtpantserjuffer is een typische nazomerlibel. Nu zie je ze natuurlijk niet maar toch is zijn aanwezigheid in de winter prima op te sporen ...

De vrouwtjes van de houtpantserjuffers boren gaatjes in de bast van bomen en struiken en leggen in augustus en september, vlak onder die bast hun eitjes (zie foto). Dat gaat soms om honderden eitjes bij elkaar. De juffers kiezen niet zomaar een boom of struik, maar altijd een waarvan de takken vlakbij of liever nog boven het water hangen. De eitjes blijven de hele winter in rust, maar in het voorjaar, begin april, kruipen de larfjes uit en laten zich vallen. Ze hopen dan in, of in ieder geval vlakbij, het water terecht te komen. De larfjes kunnen zich met allerlei springende bewegingen wel wat verplaatsen, maar een meter of twee is voor zo'n klein diertje van een paar millimeter natuurlijk al heel ver. Eenmaal in het water kunnen ze zich verder ontwikkelen.

De sporen van de ei-afzetting zijn goed te vinden op allerlei bomen en struiken. De soort boom lijkt hierbij niet echt van belang. We hebben sporen gevonden op meer dan veertig verschillende soorten. Meest te vinden op wilg en els, maar zelfs andere planten die in de winter wat houtig worden, zoals kattenstaart en brandnetel, worden wel eens door de houtpantserjuffer gebruikt. Een verrekijkertje kan helpen op de takken af te speuren. Het wassertype lijkt nauwelijks van belang te zijn: zowel sloten, poelen en plassen, als rivieren. De enige echte voorwaarde zijn bomen of struiken langs het water.

Foto: littekens van eiafzetting door Houtpantserjuffer.
Foto Marc Tailly

Atlas van Champagne-Ardenne

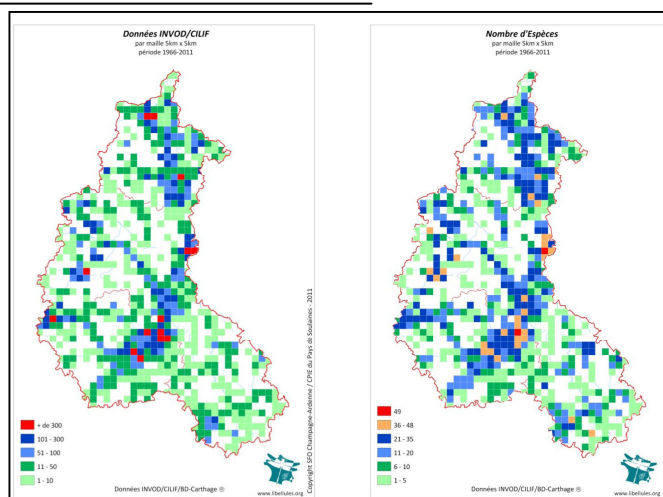
Een fraaie « voorlopige » (what's in a name ?) atlas van de regio Champagne-Ardenne in Frankrijk werd onlangs gepubliceerd en is te downloaden op internet.

De streek is zeker bekend bij Vlamingen; hoevelen trokken of trekken niet op excursie naar Argonne of naar het Lac du Der. De kaartjes zijn in formaat van 5x5km hokken, verdeeld in 2 tijdsblokken tot 2000 en vanaf 2001. De gegevens stammen uit de periode 1966 tot 2011.

Er zijn 2 hokken met 49 soorten en niet weinig hokken met 36-48 soorten, o.a. de Argonnestreek hoort bij de rijkste. De kaartjes zijn helder van vormgeving.

Gratis op volgende link:

http://www.odonates-champagne-ardenne.fr/pages/Cartes_de_repartition-5231618.html

lidgeld 2012

Ondertussen is de samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie omtrent het Nederlandstalige tijdschrift *Brachytron* een feit. Ondertussen kon je reeds kennismaken met de recentste nummers. Door een samenwerking tussen de NVL en onze LVV zal de inhoud van dit Nederlandstalige tijdschrift niet alleen maar meer in het bijzonder Nederland beslaan maar ook Vlaanderen en zullen er dus ook bijdragen in verschijnen over Vlaanderen. Zo krijg je ook als Vlaming in eigen taal een pak interessant en relevant leesvoer voorgeschoteld.

Momenteel bedraagt het lidgeld **20 euro** per jaar (jeugd 13 euro). Daarvoor krijg je dus onze eigen **nieuwsbrief** en 2 nummers per jaar het tijdschrift **Brachytron**. Nieuwe leden ontvangen een welkomstpakket (o.a. zoekkaart libellen).

Lidgeld regelen kan op rekening 523-0802436-30 van

Libellenvereniging Vlaanderen vzw.

IBAN BE15 5230 8024 3630

VOORDEEL

Wie nu lid wordt van onze Libellenvereniging Vlaanderen kan terzelfdertijd voor een voordeelprijs* (10 euro) een exemplaar van De Libellenatlas aanschaffen. Vermeld dan bij je overschrijving "promo + atlas". In dit geval dus ofwel 30 euro ofwel 23 euro (jeugd). Dit aanbod is enkel geldig in België.

Ledenadministratie - verzending nieuwsbrief

De kosten voor het versturen per **post** van zaken als onze nieuwsbrief zijn telkens een flinke hap in het budget van een vereniging. Dat is bij ons niet anders. Anderzijds heeft een elektronische **PDF-versie** het voordeel dat kleurenfoto's kunnen gebruikt worden. En sommigen onder jullie verkiezen dat zelfs en drukken hem desgewenst zelf af. De gedrukte versie kan – omwille van de kosten – alleen in zwart-wit.

Het is zeker niet de bedoeling de gedrukte versie af te schaffen, maar we willen graag even peilen naar de wensen van onze leden.

We willen daarom **iedereen** verzoeken een mailtje te sturen naar Tim Adriaens, verantwoordelijke voor onze ledenadministratie en hem

1. je mailadres door te geven (die kan voor diverse zaken van pas komen)
2. aan te geven of je de nieuwsbrief zeker ook per post wenst te ontvangen, of als je verkiest hem slechts elektronisch te krijgen.

Zaken ivm met adreswijziging geef je ook best meteen aan Tim door. Je bereikt hem op ledenadmin@odonata.be of op het postadres Tim Adriaens, INBO, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel.